

Česká a anglická slovesa

Již několikrát jsme upozornili na to, že ve vývoji angličtiny došlo ke ztrátám koncovek. Zjednodušení nastala i u tvarů anglických sloves pro přítomný a minulý čas. Výraznější než tato zjednodušení je zavedení pomocného *do* při otázce a při záporu a rozvoj forem pro děje, které právě probíhají, a pro děje, které spojují dvě časová pásma, např. minulost a přítomnost. V češtině nemáme podobné tvary, nejsme zvyklí rozlišovat (a zvláštním tvarem slovesa vyjadřovat) děj právě probíhající a děj opakovaný (*Co to čteš? - Čteš vůbec někdy něco?*) nebo děj začínající v minulosti a zasahující do přítomnosti a děj čistě minulý (*Od minulé neděle zde nepršelo. - Minulou nedělí zde nepršelo.*). Česká slovesa na druhé straně vyjadřují četné vidové rozdíly (*psal - napsal, hodil - házel*), označují osobu (*nesu - neseš - nese*) a číslo (*nese - nesou*). Po formální stránce se české a anglické slovesné tvary liší v tom, že české tvary jsou převážně syntetické, tj. vytvořené pomocí předpon, koncovek a změn v kmeni (*maz-at, na-maz-al, maž-e*) a jenom menší část tvarů je analytických, složených (*je nesen, bude psát*), kdežto anglické slovesné tvary jsou převážně analytické, jak je zřejmé z následující tabulky:

TAKES	ISTAKING	IS TAKEN	IS BEING TAKEN
TOOK	WAS TAKING	WAS TAKEN	WAS BEING TAKEN
WILL TAKE	WILL BE TAKING	WILL BE TAKEN	—
HAS TAKEN	HAS BEEN TAKING	HAS BEEN TAKEN	—
HAD TAKEN	HAD BEEN TAKING	HAD BEEN TAKEN	—
WILL HAVE	WILL HAVE BEEN	WILL HAVE BEEN	—
TAKEN	TAKING	TAKEN	

Tabulka obsahuje 20 tvarů, čtyři chybějící tvary v posledním sloupci se v textech nevyskytují. Na třetím a šestém řádku uvádíme tvary pro budoucí čas s pomocným slovesem *will*. Vyjadřování budoucnosti je ve skutečnosti složitější a *will* je jenom jedním z prostředků (viz dále).

Užívání pomocného *do* se týká pouze dvou tvarů z dvaceti uvedených v tabulce, **TAKES, TOOK**. Jde ovšem o časy nejfrekventovanější. Díky pomocnému *do* se zachovává stejné schéma v otázce k **TAKES, TOOK** jako u otázky k **IS TAKING** atd.:

pomocné sloveso	podmět	další slovesné tvary
DOES	he	take?
IS	he	taking?
DID	he	take?
HAS	he	taken?
WILL	he	take?

Na začátku kapitoly jsme upozornili, že čeština nemá slovesné tvary odpovídající anglickým tvarům průběhovým. Rozdíl mezi prostým a průběhovým časem nám může přiblížit česká dvojice *jdu - chodím*, která vyjadřuje stejný protiklad jako *I'm going - I go*. Průběhové tvary označují dočasné děje,

kteře probíhají v určitém okamžiku. V přítomném čase jde o okamžik promluvy: *It's raining* (právě teď, není podstatné, kdy dešť začal a kdy skončí); A: *What are you doing?* - B: *I'm writing a letter to John*. I když v češtině nemáme slovesný tvar pro právě probíhající děje, najdeme v českých větách slova signalizující časové zařazení děje: *Co teď/právě/to děláš/píšeš/čteš?* - *Cvičím/Píšu si deník/Učím se anglicky každý den/pravidelně/vždycky v sobotu*. K snadnějšímu naučení a zapamatování pomáhá nácvik průběhových časů spojený se skutečnou činností: *What am I holding in my hand?* - *You're holding a pen in your hand* apod. Mluvíme-li o minulosti, bývá okamžik, v němž jeden děj probíhal, vyjádřen jiným dějem: *I was watching television when the telephone rang*. Tvarem HE HAS TAKEN (nejvhodnější termín se zdá být 'předpřítomný čas') se v angličtině označují děje, které začaly v minulosti, trvaly nebo trvají až do přítomnosti nebo se v ní projevují svými následky. Ve větě s předpřítomným časem bývá velmi často výraz spojující minulost s přítomností, např. *since last Sunday, never, up to now*. Výrazy označující pouhou minulost, např. *yesterday, in 1984, three weeks ago* nedovolují užití předpřítomného času. Čeština nezná kategorii předpřítomného času. České sloveso ve větách vyjadřujících tento čas v angličtině je buď v čase přítomném - 'Čekám tu už půl hodiny' *I've been waiting here for half an hour*, nebo minulém - 'Od té doby jsem ho neviděl.' - *I haven't seen him since*. Výskyt českého přítomného nebo minulého času v těchto větách potvrzuje spojení dvou časových pásem v anglickém předpřítomném čase, ale poněkud ztěžuje učení se anglickému času, protože se nemůžeme soustředit jen na jeden český ekvivalent a musíme si všimat, jaké časové určení věta obsahuje: buď *od minulé neděle, nikdy, až dosud* (předpřítomný čas v angličtině), nebo *včera, v roce 1984, před třemi týdny* (minulý čas v angličtině). Někdy se

uvádí, že podobnou funkci, jakou v angličtině plní předpřítomný čas, má v češtině vazba *mít uděláno*. Česká vazba je však knižní a významově částečně odlišná. Větu *I've written five letters* asi nepřeložíme *Mám napsáno pět dopisů*, jestliže jde o neukončený děj, např. z osmi dopisů je napsáno pět. Pokud česká věta vyjadřuje ukončení děje, mohlo by českému *Máte už napsané ty dopisy?* (se změnou *napsány - napsané* v hovorové češtině) odpovídat *Have you written the letters?*

Zatímco v anglických větách obsahujících *since* 'od, od té doby, co' (*It hasn't rained since Monday. - We've been friends ever since we left school.*), *for*, v americké angličtině též *in* (*I haven't seen him for (in) years.*), *never, ever, just, up to now* (*Have you ever been to Paris?*) je užití předpřítomného času samozřejmé, ve spojení s určeními *this morning, this month, this April, recently, before* se může vyskytnout předpřítomný čas (*I've been twice to Prague this month*) nebo minulý čas, pokud mluvčí nechce minulý děj spojovat s okamžikem promluvy (s přítomností): *I saw/have seen him today*. Volba času závisí i na našich znalostech: v r. 1988 můžeme říci *I've never spoken to Jane Fonda* a *I never spoke to G. B. Shaw* (zemřel 1950). Volbu na straně mluvčího najdeme i v otázce *Where did you put the paper?* - *Where have you put the paper?* V první verzi, s prostým minulým časem, mluvčí žádá adresáta, aby si vzpomněl na okamžik v minulosti, kdy někam založil noviny. Ve verzi s předpřítomným časem jde mluvčímu především o to, kde jsou noviny teď založeny. Taková volba je snadná pro rodilé mluvčí, protože ovládají rozdíl mezi *did you put* a *have you put*. Pokud se anglicky teprve učíme, musíme nejdříve plně zvládnout užívání předpřítomného času a potom můžeme být schopni vyjádřit jemné rozdíly v pohledu na minulé děje. Konečně ve větách typu *My father has recovered from his illness*.

- *I've lost my purse* nejde o děje probíhající až do nynějšího okamžiku, ale o výsledky nebo následky minulých dějů (otci se daří lépe, nemám peněženku). Na závěr poznámek o předpřítomném čase ještě jedno upozornění: v americké angličtině se někdy objeví obyčejný minulý čas tam, kde v britské angličtině je čas předpřítomný, např. *Did you ever go to Paris, France?, You told me already.*

Poslední srovnání časů v češtině a v angličtině se týká vyjadřování budoucnosti. Na rozdíl od minulosti a přítomnosti je budoucnost neznámá. Jenom málo dějů nastane tak, jak plyne čas. Ostatní děje jsou plánovány, připravovány nebo doufáme, že se uskuteční. Různé stupně jistoty a pravděpodobnosti se promítají i do využití jazykových prostředků při vyjadřování budoucnosti. Pro děje, které nastanou s průběhem času, a pro děje závislé na podmínce se užívá *'ll*, v plném tvaru *will* (v první osobě též knižní *shall*): *I'll be thirty next month. - You'll feel better after this medicine. - If today is Tuesday, tomorrow will be Wednesday.* Častým prostředkem vyjadřování budoucnosti, zvláště v mluvené angličtině, je *be going to*. Pokud mluvíme o osobách, vyjadřuje *be going to* úmysl - *He's going to sell the car. - What are you going to do now?*, jinak vyjadřuje nevyhnutelně se blížící události - *It's going to rain. - I'm going to be sick.* Další skupinu představují velmi blízké, naplánované děje. V češtině i v angličtině jsou časová blízkost a určitý stupeň jistoty naznačeny tím, že se užívá tvarů přítomného času: *I'm getting married in the morning* 'žením se', *They're giving a party on Saturday* 'pořádají', *The plane takes off-at 10:30 a.m.* 'startuje', *School finishes on 30th June* 'končí'. Plánovaný nebo připravovaný děj může být v angličtině vyjádřen též pomocí slovesa *be to*: *We are to be married in May* 'máme', *When am I to come?* 'mám'. Pravděpodobnost budoucího děje naznačíme

slovesem *may*: *The weather may improve in the afternoon* 'možná se zlepší'. Z příkladů vidíme, že ve vyjadřování budoucnosti nejsou mezi češtinou a angličtinou podstatné rozdíly. Musíme dobře rozumět českým prostředkům a pak zvolíme vhodné prostředky anglické.

V kapitole o podstatných jménech jsme uváděli příklady jmen, která beze změny tvaru přecházejí z kategorie počítatelných do kategorie nepočítatelných nebo naopak. Podobné přechody máme i mezi anglickými slovesy při vyjadřování kauzativnosti (kauzativní sloveso má význam 'způsobit, aby se něco stalo'). V angličtině jsou dvojice *lie* 'ležet' - *lay* 'položít', *rise* 'zvednout se' - *raise* 'zvednout', *fall* 'spadnout' - *fell* (a tree) 'porazit' spíše výjimkami. Je třeba si zvyknout při učení na to, že dalším českým dvojicím odpovídá v angličtině jeden tvar, např. 'stát - postavit' - *I'm too weak to stand. She stood the child on the wall so that he could see better*; 'sedět - posadit' - *We'll have to sit on the floor. - He sat the baby down on the grass*; 'viset - pověsit' - *Ten green bottles hanging on the wall. - She usually hangs the washing out in the garden*. Anglická slovesa nemění svůj tvar ani pokud se jejich význam změní na pasivní: *This book sells well* 'se prodává', *This shirt washes easily* 'se pere', *This dress does up at the front* 'se zapínají', *Ice melts in hot water* 'se rozpouští'. Českému *se* v anglických větách vlastně nic neodpovídá. Stejně tak není v angličtině ekvivalent *se* u zvrtných sloves: 'smát se' - *laugh*, 'dívat se' - *look*. U sloves *dress*, *shave*, *wash*, *behave*, *prepare* máme pod vlivem češtiny tendenci užívat *myself* atd., není to však nutné. Užijeme-li tato slovesa bez zvrtného zájmena, význam se nemění.